

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-41>

УДК 656.7:330.341.1

РОЗВИТОК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АВІАПІДПРИЄМСТВА

DEVELOPMENT OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS FOR FORMATION OF THE INNOVATION POTENTIAL OF AN AVIATION ENTERPRISE

Смерічевський Сергій Францович

доктор економічних наук, професор,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2102-1524>

Побережна Заріна Миколаївна

доктор економічних наук, професор,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6245-038X>

Гура Світлана Миколаївна

кандидат економічних наук,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5617-5238>

Smerichevskyi Serhii, Poberezhna Zarina, Gura Svitlana
National Aviation University

У статті досліджено розвиток теоретико-методичних основ формування інноваційного потенціалу авіа-підприємства в сучасних економічних умовах. Визначено ключові аспекти важливості розвитку інноваційного потенціалу для стратегічного розвитку авіапідприємств. Надано авторське визначення поняття «інноваційний потенціал авіапідприємства» шляхом його розуміння, як ресурсів та комплексної здатності підприємства до впровадження новаторських ідей, технологій, процесів та стратегій, для досягнення конкурентних переваг, підвищення продуктивності, покращення якості послуг, забезпечення сталого розвитку та впливу на динаміку ринку авіаційних послуг. Представлено узагальнену структуру теоретико-методичного базису формування інноваційного потенціалу авіапідприємств. Обґрунтовано ключові аспекти щодо формування інноваційного потенціалу авіапідприємств. Запропоновано напрями удосконалення та формування теоретико-методичних основ інноваційного потенціалу авіапідприємств.

Ключові слова: інновації, інноваційний потенціал, авіапідприємство, авіаційна галузь, інноваційний розвиток, інноваційна стратегія авіапідприємства.

The article examines the development of the theoretical and methodological foundations of the formation of the innovative potential of the aviation enterprise in modern economic conditions. The key aspects of the importance of the development of innovative potential for the strategic development of aviation enterprises are determined. The author's definition of the concept of "innovative potential of an aviation enterprise" is provided by understanding it as the resources and comprehensive ability of the enterprise to implement innovative ideas, technologies, processes and strategies, to achieve competitive advantages, increase productivity, improve the quality of services, ensure sustainable development and influence market dynamics aviation services. The generalized structure of the theoretical and methodological basis for the formation of the innovative potential of aviation enterprises is presented. The key aspects regarding the formation of the innovative potential of aviation enterprises are substantiated. It has been established that the theoretical and methodological approach involves the analysis of modern concepts of innovative development in the aviation sphere and the determination of their application in the specific context of the aviation enterprise. In particular, the study of theoretical aspects includes the analysis of innovation management

strategies, the study of the technological landscape and the consideration of the impact of global trends on the industry. The methodical aspect of the formation of innovation potential determines the practical steps and tools necessary to realize the strategic goals of the enterprise in the field of innovation. Directions for improvement and formation of the theoretical and methodological foundations of the innovative potential of aviation enterprises are proposed. The development of the theoretical and methodological foundations of the formation of the innovative potential of aviation enterprises should be aimed at the implementation of more adaptive and effective strategies in the conditions of a rapidly changing technological environment.

Keywords: innovations, innovation potential, aviation enterprise, aviation industry, innovative development, innovative strategy of aviation enterprise.

Постановка проблеми. В сучасному динамічному світі технологічний прогрес спонукає підприємства до впровадження інновацій, які виступають важливим каталізатором для зростання їх конкурентоспроможності. Здатність адаптуватися до сучасних тенденцій та впроваджувати передові технології стає ключовою складовою успіху авіапідприємств на ринку. У цьому контексті інноваційний потенціал авіапідприємств визначає їхню здатність до впровадження новаторських рішень, що сприяють не лише власному розвитку, але й трансформації авіаційної галузі в цілому.

В контексті цього, можна розглядати інноваційний потенціал авіапідприємств як сукупність ресурсів, можливостей та сприятливих умов, що дозволяють їм генерувати, впроваджувати та використовувати інновації для досягнення конкурентних переваг. В сучасних умовах значення розвитку інноваційного потенціалу авіапідприємств надзвичайно посилюється з огляду на об'єктивні фактори та обставини. По-перше, авіапідприємства стикаються з жорсткою конкуренцією з боку інших авіапідприємств, а також альтернативних видів транспорту. Тому інновації стають ключовим фактором успіху, дозволяючи авіапідприємствам пропонувати нові продукти та послуги, знижувати витрати, підвищувати ефективність та економію, а також покращувати якість обслуговування. По-друге, авіаційна галузь постійно розвивається, з'являються нові технології в сфері літакобудування, авіоніки, інформаційних технологій, штучного інтелекту та ін. Авіапідприємства, які не впроваджують нові технології, ризикують втратити свою конкурентоспроможність. По-третє, зростає потреба в економії палива, зниженні шкідливих викидів, а також у забезпеченні доступності авіаперевезень. Інновації можуть допомогти авіапідприємствам вирішити ці проблеми, зробити свою діяльність більш екологічною та соціально відповідальною.

Враховуючи зазначені фактори, можна стверджувати, що авіапідприємства потребу-

ють впровадження нових підходів щодо формування їх інноваційного потенціалу, який має ґрунтуватися на задоволенні потреб споживачів та вирішення екологічних та соціальних проблем. Саме тому, узагальнення теоретичних засад та розробка методичних підходів до формування інноваційного потенціалу, який в подальшому забезпечить стійкий розвиток авіапідприємства набувають особливої актуальності та потребують поглибленого вивчення, систематизації та узагальнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні та прикладні аспекти управління розвитком інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання досліджувались такими вітчизняними і зарубіжними науковцями, як: Микитась О. О., Миронова М. К. [1], Джаман М. О. [2], Радзівіло І. В. [3], Мягих І. М. [4], Маслак О. І., Коломицева О. В., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю. [5] та ін. Водночас, вагомі наукові доробки у сфері дослідження окремих проблем, пов'язаних з узагальненням підходів щодо формування, використання та розвитку інноваційного потенціалу авіапідприємств належать таким вченим, як Середа Н. М. [6], Кирик О. А. [7], Цимбалістова О. А. [8], Носач І. В., Бондаренко Л. Ф., Водолазська Н. В., Старчик Н. В. [9] тощо. Незважаючи на те, що дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених охоплюють широкий спектр вищезазначених проблем, водночас, питання систематизації та узагальнення теоретико-методичних основ формування інноваційного потенціалу авіапідприємства залишаються недостатньо вивченими як у науковому, так і у практичному аспектах.

Метою статті є дослідження та узагальнення теоретичних засад та розробка методичних підходів щодо формування інноваційного потенціалу авіапідприємств в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток інноваційного потенціалу має визначальне значення для стратегічного зростання авіапідприємств і визначає їхню конкурентоспроможність на ринку.

Головними чинниками, які спонукають авіа-підприємства до формування інноваційного потенціалу є:

- розвиток технологічного прогресу та більш жорсткі умови конкурентної боротьби на ринку. Впровадження новітніх технологій дозволяє авіапідприємствам вдосконалювати свої продукти та послуги, зменшувати витрати та підвищувати ефективність. Інновації в сфері авіації можуть включати в себе нові матеріали, більш ефективні двигуни, автоматизацію процесів та інші технологічні рішення, що забезпечують перевагу над конкурентами;

- підвищення вимог до стандартів якості та безпеки. Інновації дають змогу покращувати процеси обслуговування, взаємодії з пасажиром та підвищувати рівень безпеки;

- вплив факторів зовнішнього середовища. Впровадження інновацій дає змогу авіапідприємствам адаптуватися до швидко мінливих ринкових умов і швидко реагувати на них, впроваджувати нові рішення та адаптуватися до змін;

- економічне зростання. Інновації можуть стати джерелом нових фінансових можливостей для авіапідприємств, за рахунок чого можливе впровадження нових продуктів чи послуг, яке дозволить забезпечити стабільний ріст прибутку;

- глобалізаційні процеси і їх вплив на економіку країни. Авіаційна галузь є важливою складовою розвитку економіки країни, тому розвиток інноваційного потенціалу авіапідприємств може сприяти не лише їх економічному зростанню, але і загальній економіці країни та глобальній міжнародній співпраці.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що інноваційний потенціал є ключовим фактором для забезпечення успішного стратегічного розвитку авіапідприємств, визначаючи їхню конкурентоспроможність, сталість та вплив на світову економіку.

Доводиться констатувати, що в сучасних фахових дослідженнях не сформовано єдиного бачення сутності, значення та форм прояву інноваційного потенціалу у забезпеченні стратегічного розвитку авіапідприємств.

Так, зокрема, Цимбалістова О. А. [8] аналізує стан інноваційної діяльності вітчизняних авіапідприємств та заходи їх стимулювання. Автор зазначає, що успішність та конкурентоспроможність авіакомпанії залежать від того, наскільки швидко вона здатна адаптуватися до постійно змінюваних вимог та очікувань ринку, покращувати характеристики послуг, що пропонуються, а також їх номенклатуру,

вдосконалювати виробничі процеси, що ґрунтується на веденні авіакомпанією активної інноваційної діяльності.

Водночас, автори наукової праці [5] вважають, що основою для нарощування інноваційного потенціалу слід вважати саме впровадження інноваційних бізнес-моделей авіапідприємств. Автори зауважують, що «для авіаційних підприємств одним із основних чинників забезпечення конкурентоспроможності виступає здатність до ефективного управління адаптивністю бізнес-моделі, яка полягає у впровадженні інновацій. Основою яких має стати використання цінової диференціації, опційні доплати, використання відмінних від конкурентів поведінкових підходів».

Заслугує уваги позиція, авторів статті [9], які досліджували механізм управління інноваційними процесами в авіакомпаніях. Слід погодитись з твердженням авторів, що «управління розвитком інноваційного потенціалу авіапідприємства має бути орієнтовано на заходи щодо розвитку готовності та здатності підприємства здійснити й відтворити новацію, а інформаційне забезпечення управління інноваційним процесом полягає у забезпеченні ТОП-менеджменту відповідними інформаційними технологіями, які дають можливість ефективно розвивати інноваційний потенціал».

В науковій праці Кирик О. А., досліджуючи економічний механізм інноваційної діяльності авіакомпаній стверджує, що «інноваційна діяльність дозволяє значною мірою забезпечити техніко-технологічний та економічний розвиток авіакомпанії, для чого, в свою чергу, необхідно підвищувати її інноваційну активність, нарощувати інноваційний потенціал і здійснювати систематичне цілеспрямоване планування, розробку, впровадження і використання інновацій» [7].

Враховуючи представлені вище наукові тлумачення авторів щодо змістовного наповнення поняття «інноваційний потенціал авіапідприємства», можна сформулювати його визначення. Отже, під «інноваційним потенціалом авіапідприємства», слід розуміти ресурси та комплексну здатність авіапідприємства до впровадження новаторських ідей, технологій, процесів та стратегій для досягнення конкурентних переваг, підвищення продуктивності, покращення якості послуг, забезпечення сталого розвитку та впливу на динаміку ринку авіаційних послуг.

Інноваційний потенціал охоплює не лише технічні аспекти, але й організаційні, кадрові

та стратегічні компоненти, які сприяють створенню та втіленню нових ідей і рішень, що відображаються в усіх аспектах діяльності авіапідприємства. Його важливість полягає в здатності авіапідприємства адаптуватися до змін у сучасній авіаційній галузі та реагування на виклики глобального ринку, забезпечуючи довгостроковий розвиток і стратегічну конкурентоспроможність.

Авіапідприємства можуть досягати лідируючі позиції на ринку, якщо будуть мати стійкі конкурентні переваги, які можуть змінюватися в залежності від циклічних коливань галузі, умов авіаційних ринків і вимог споживачів до продукції (послуг) [10].

Теоретико-методичні основи формування інноваційного потенціалу авіапідприємств – це система концепцій, теорій та методологічних підходів, спрямованих на створення та оптимізацію здатності до інноваційного розвитку. Це допомагає авіапідприємствам впроваджувати та ефективно використовувати інноваційні рішення для забезпечення їх конкурентоспроможності.

На перший погляд, теоретико-методичний підхід передбачає аналіз сучасних концепцій інноваційного розвитку в авіаційній сфері та визначення їхнього застосування в конкретному контексті авіапідприємства. Зокрема, дослідження теоретичних аспектів включає аналіз стратегій управління інноваціями, вивчення технологічного ландшафту та розгляд впливу глобальних тенденцій на індустрію. Методичний аспект формування інноваційного потенціалу визначає практичні кроки та інструменти, необхідні для реалізації стратегічних цілей підприємства у сфері інновацій. Це може включати в себе створення ефективної системи управління інноваціями, визначення критеріїв вибору та оцінки інноваційних проектів, а також розробку механізмів стимулювання та підтримки творчого потенціалу персоналу.

Такий комплексний підхід дозволяє створювати умови для успішного формування та реалізації інноваційного потенціалу авіапідприємств, щоб вони могли ефективно конкурувати та стимулювати зміни в авіаційній галузі.

Узагальнена структура теоретико-методичного базису формування інноваційного потенціалу авіапідприємств представлена на рис. 1.

Важливо зазначити, що теоретико-методичні основи формування інноваційного потенціалу авіапідприємств мають постійно розвиватися та вдосконалюватися. Це пов'язано з тим, що умови ведення бізнесу

постійно змінюються, а також з появою нових технологій та методів управління. Авіапідприємства, які прагнуть до успіху, повинні постійно оновлювати свої знання та використовувати найсучасніші теоретична концепції та методи формування інноваційного потенціалу.

Водночас, потрібно зауважити, що теоретико-методичні основи формування інноваційного потенціалу авіапідприємств базуються на системному підході до вивчення та впровадження інновацій в організаційні процеси. Ключові аспекти поглиблення теоретико-методичних основ формування інноваційного потенціалу авіапідприємств представлено у табл. 1.

Такий теоретико-методичний підхід спрямований на створення системи управління інноваційним потенціалом, яка дозволяє авіапідприємствам ефективно використовувати та розвивати свої можливості для досягнення стратегічних цілей та утримання конкурентоспроможності.

Окрім теоретико-методичних основ, важливу роль у формуванні інноваційного потенціалу авіапідприємств відіграють такі фактори: наявність інноваційної культури; сприятливе середовище для генерування та впровадження нових ідей; рівень кваліфікації кадрів; наявність фінансових ресурсів; інвестування в дослідження та розробки, а також у впровадження нових технологій; рівень державної підтримки.

Встановлено, що удосконалення та поглиблення теоретико-методичних основ формування інноваційного потенціалу авіапідприємств – це постійний процес, який обумовлюється динамізмом розвитку сучасного світу. Доцільно виокремити декілька ключових позицій, які потребують уваги в цьому контексті:

1. Розвиток теорії інновацій (вивчення нових типів інновацій, таких як відкриті інновації, краудсорсинг, інновації, що ґрунтуються на великих даних; дослідження факторів, що впливають на успішність впровадження інновацій; розробка нових методів оцінки ефективності інновацій).

2. Вдосконалення методів управління інноваціями (розробка нових методів прогнозування та планування інноваційної діяльності; створення інструментів для оцінки ризиків інноваційних проектів; розробка методів управління інтелектуальною власністю).

3. Вивчення та адаптація передового досвіду (аналіз інноваційної діяльності кращих

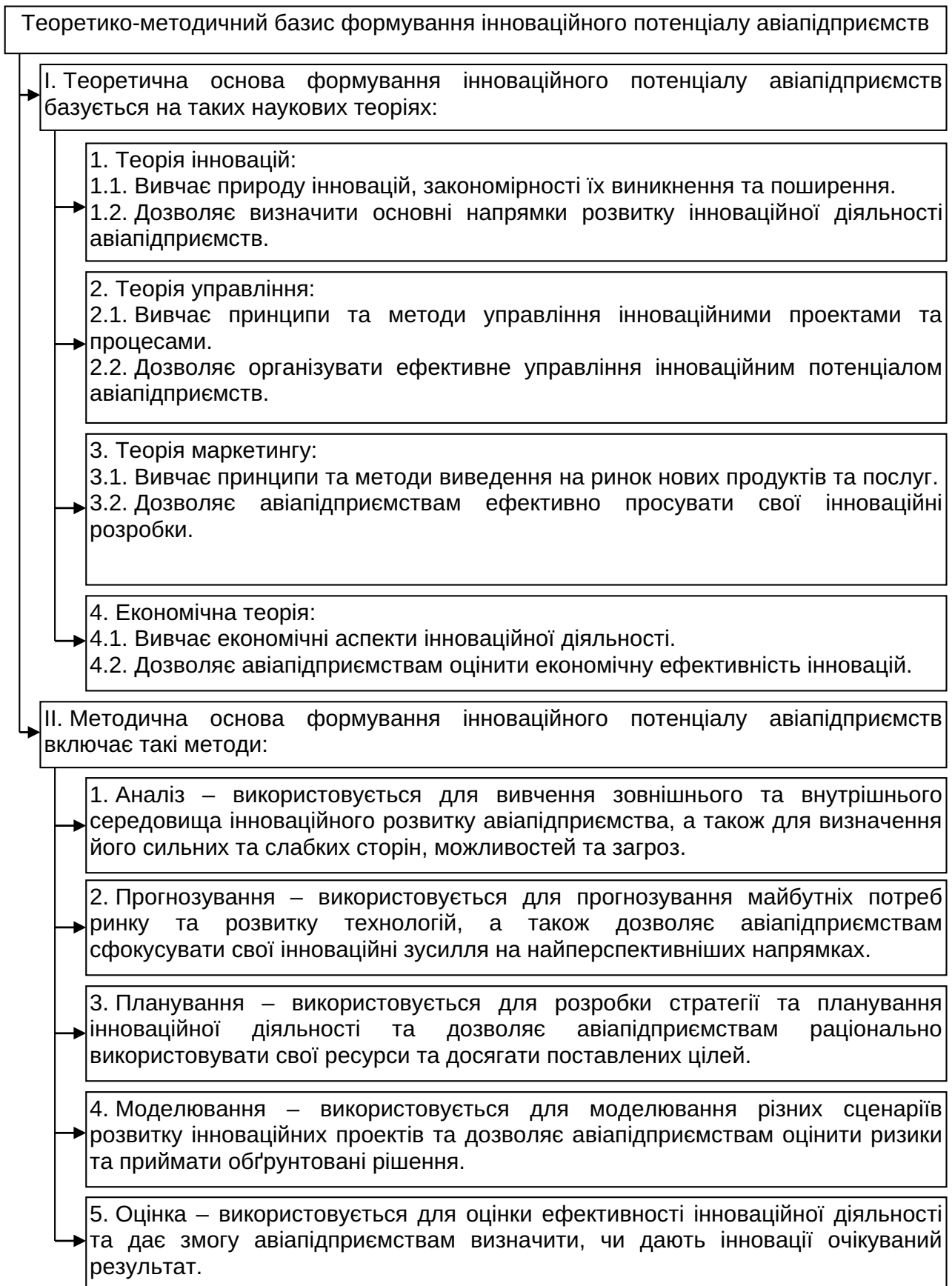

Рис. 1. Узагальнена структура теоретико-методичного базису формування інноваційного потенціалу авіапідприємств

Таблиця 1

Ключові аспекти поглиблення теоретико-методичних основ формування інноваційного потенціалу авіапідприємств

Ключовий аспект	Характеристика
1. Теоретичний аналіз	Однією з основних теоретичних складових є ретельний аналіз сучасних концепцій та теорій інноваційного розвитку, адаптованих до специфіки авіаційного сектору. Це включає вивчення визначень інновацій, їхніх видів, стадій життєвого циклу та теорій управління інноваційним процесом.
2. Оцінка інноваційного потенціалу	Розробка методик та критеріїв для об'єктивної оцінки інноваційного потенціалу авіапідприємства є ключовим етапом. Це включає в себе визначення ключових показників, таких як технологічна готовність, науково-технічний рівень, кадровий потенціал та здатність до стратегічного мислення.
3. Створення інноваційної культури	Теоретичні основи передбачають розробку підходів до формування інноваційної культури в організації. Це включає в себе створення стимулів для творчості та інновацій, підтримку комунікацій та співпраці в колективі, а також розвиток системи мотивації для працівників.
4. Управління інноваційними процесами	Теоретико-методичні основи охоплюють визначення ефективних методів та інструментів управління інноваційними процесами. Це включає в себе вибір стратегій впровадження інновацій, етапи їхнього впровадження та контроль за результатами.
5. Розробка інноваційних стратегій	Основою є розробка та впровадження конкретних інноваційних стратегій, враховуючи особливості галузі. Це може охоплювати стратегії вдосконалення продуктів, введення новітніх технологій, розвиток нових ринків або стратегії партнерства з іншими інноваційними учасниками галузі.

світових авіапідприємств; вивчення та адаптація передових методів та інструментів формування інноваційного потенціалу; співпраця з науковими та дослідницькими інститутами).

4. Розширення сфери прикладних досліджень (дослідження впливу інновацій на екологічні та соціальні аспекти діяльності авіапідприємств; вивчення етичних аспектів інновацій; дослідження впливу інновацій на розвиток галузі в цілому).

5. Підвищення кваліфікації кадрів (розробка та впровадження програм навчання з питань інноваційного менеджменту; підвищення кваліфікації фахівців авіапідприємств у сфері інновацій; залучення молодих та талановитих фахівців до інноваційної діяльності).

6. Розвиток державної підтримки (розробка та впровадження програм державної підтримки інноваційної діяльності авіапідприємств; створення сприятливого податкового клімату для інновацій; фінансування дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт).

Удосконалення та поглиблення теоретико-методичних основ формування інноваційного потенціалу авіапідприємств – це запорука успішного розвитку авіаційної галузі в цілому.

Висновки. Таким чином, запропоновані напрями удосконалення та поглиблення теоретико-методичних основ формування інноваційного потенціалу дозволять поглибити розуміння інноваційного потенціалу авіапідприємств та забезпечити їхню більш ефективну адаптацію до швидкозмінюваного технологічного та економічного середовища. Важливо, щоб авіапідприємства постійно впроваджували нові технології та інновації, що дозволить їм в майбутньому займати одне з лідируючих місць у світі за рівнем інноваційного розвитку. Також, розвиток теоретико-методичних основ формування інноваційного потенціалу авіапідприємств має бути спрямований на впровадження більш адаптивних та ефективних стратегій в умовах швидкозмінюваного технологічного середовища. Серед найбільш перспективних напрямів у цій сфері є: інтеграція концепцій Industry 4.0, узагальнення підходів до управління знаннями, врахування соціально-економічних аспектів інновацій, формування стратегій управління інноваційними ризиками, адаптація до глобальних та регіональних трендів в інноваційних підходах тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Микитась О. О., Миронова М. К. Управління інноваційним потенціалом підприємства в сучасних умовах ведення бізнесу. *Вісник НТУ "ХПІ". Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2015. № 59. С. 53–56.
2. Джаман М. О. Сучасний стан інноваційного потенціалу України. *Економічний форум*. 2016. № 3. С. 27–36.
3. Радзівіло І. В. Механізм формування інноваційного потенціалу промислового підприємства: структуризація та ідентифікація елементів. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1295>
4. Мягих І. М. Основні напрямки вдосконалення механізму управління інтегрованими бізнес-структурами (ІБС) авіапідприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 6(3). С. 46–49.
5. Маслак О. І., Коломицева О. В., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю. Конкурентоспроможність бізнес-моделей авіаційних підприємств: інноваційний аспект. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2021. № 62. С. 45–52.
6. Середа Н. М. Умови формування ефективної стратегії авіапідприємства на основі принципів TQM. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право*. Кропивницький : ЛА НАУ. 2019. № 1. С. 133–138.
7. Кирик О. А. Економічний механізм інноваційної діяльності авіакомпаній. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 5. С. 74–77.
8. Цимбалістова О. А. Тенденції розвитку та шляхи стимулювання інноваційної активності авіакомпаній в Україні. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. № 1 (57). С. 114–124.
9. Носач І. В., Бондаренко Л. Ф., Водолазська Н. В., Старчик Н. В. Концептуальні засади механізму управління інноваційними процесами в авіакомпаніях. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Т. 29 (68). № 4. С. 104–108.
10. Smerichevskiy S. F., Poberezhna Z. M., Kolbushkin Yu. P., Gura S. M. Formation of the security system and assessment of the competitive potential of air transport enterprises. *Intellectualization of logistics and Supply Chain Management*. 2023. Vol. 21, pp. 13–21.

REFERENCES:

1. Mykytas O. O., Myronova M.K. (2015) Management of the innovative potential of the enterprise in modern business conditions. *Visnyk NTU "KHPI". Seriya: Tekhnichnyy progres ta efektyvnist vyrobnytstva*. № 59. P. 53–56.
2. Jaman M. O. (2016) The current state of innovative potential of Ukraine. *Ekonomichnyy forum*. 2016. № 3. P. 27–36.
3. Radzivilo I. V. Mechanism of formation of innovative potential of an industrial enterprise: structuring and identification of elements. *Efektyvna ekonomika*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1295>
4. Myagkikh I. M. (2014) The main directions of improving the management mechanism of integrated business structures (IBS) of airline companies. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*. Vol. 6(3). P. 46–49.
5. Maslak O. I., Kolomytseva O. V., Grishko N. E., Yakovenko Y. Yu. (2021) Competitiveness of business models of aviation enterprises: innovative aspect. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*. № 62. P. 45–52.
6. Sereda N. M. (2019) Conditions for the formation of an effective airline strategy based on TQM principles. *Naukovyy visnyk Lotnoyi akademiyi. Seriya: Ekonomika, menedzhment ta pravo*. Kropyvnytskyi: LA NAU. № 1. P. 133–138.
7. Kyryk O. A. (2015) Economic mechanism of innovative activity of airlines. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. № 5. P. 74–77.
8. Tsimbalistova O. A. (2017) Development trends and ways of stimulating the innovative activity of airlines in Ukraine. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*. № 1 (57). P. 114–124.
9. Nosach I. V., Bondarenko L. F., Vodolazska N. V., Starchyk N. V. (2018) Conceptual foundations of the mechanism for managing innovative processes in airlines. *Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnya*. T. 29 (68). № 4. P. 104–108.
10. Smerichevskiy S. F., Poberezhna Z. M., Kolbushkin Yu. P., Gura S. M. (2023) Formation of the security system and assessment of the competitive potential of air transport enterprises. *Intellectualization of logistics and Supply Chain Management*. Vol. 21, pp. 13–21.